

Otázky k otáznikom

RENÉ BÍLIK, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Väzba zlomových udalostí v slovenských, českých i československých dejinách s rokmi, ktoré sa končia osmičkou, priťahuje neustále pozornosť historikov. Slovenských i českých, historikov všeobecných dejín i historikov orientovaných na jednotlivé umenia, najmä však na umeleckú literatúru. Pozoruhodné sú nepochybne najmä situácie, keď sa pripomienka niektorej z „magických osmičiek“ sama ocitne v lámajúcom sa obsahu času, keď sa dobovými politickými a ideologickými okolnosťami podmienená reflexia sveta, „ktorý už nie je“, stretne či dokonca až „zrazí“ s tým, „čo ešte naplno nie je“, ale už sa ohlasuje a ukazuje. Situácia konferencie, ktorej publikačným výstupom je prítomné mimoriadne číslo časopisu *Slovenská literatúra*, mi jednu z takýchto literárnovedných udalostí pripomenula.

Písal sa rok 1988 a veľkým stretnutím slovenských a českých literárnych vedcov sme si v Smoleniciach pripomínali „československú štátnosť“ a „podiel slovenskej a českej literatúry na nej“. V čase, keď svoje referáty o tejto problematike koncipovali a prezentovali vtedajší oficiálni reprezentanti literárnovedných pracovísk SAV a ČSAV, tvorili pozadie pre ich názory udalosti konca osemdesiatych rokov dynamizujúce spoločenský i literárny život v Čechách a na Slovensku. Ich konkretizáciou či hmatateľným výrazom na spomínanej konferencii bolo vystúpenie Milana Šútovca a spoločný príspevok Petra Zajaca a Evy Jenčíkovej. Iskrenie, ktoré vtedy oba referáty na konferencii vyvolali, nebolo len okamihom „zrážky“ inšpiratívnej sily dávno minulého historického zlomu (tradície prvorepublikovej demokracie) s produktívnym obsahom perspektívne pootvorenej aktuálnej chvíle. Pripomenulo aj atmosféru konca šesťdesiatych rokov, a tak sa – videné z dnešného odstupu, ale dobre vnímateľné už vtedy, v prítomnom čase končiaceho septembra roku 1988 – spolu zablesli svetlé momenty rokov 1918 a 1968.

Absolvovaná spomienka na zážitok spreď dvadsiatich rokov má dva dôvody. Prvým je snaha ukázať prostú skutočnosť, že v osemdesiatych rokoch 20. storočia bol pre slovenskú literatúru a aj pre písanie o nej práve „osmičkový rok“ uzlovým literárnohistorickým bodom. Koncentrácia pozornosti najmä na rok 1989 totiž zastiera kľúčové udalosti literárneho i literárnovedného života daného desaťročia viazané predovšetkým na rok 1988. Ony dynamizovali dobovú literárnu situáciu a otvárali dovtedy rigidné štruktúry literárnych inštitúcií, ktoré neskôr, po politických zlomoch v roku 1989, neobstáli práve v skúške otvorenosti. Pod kľúčovými udalosťami myslím nielen spomínané vystúpenia a ich obsahy, ale aj zmenu vo vedení redakcie časopisu *Slovenské pohľady* v tomto roku, konferenciu organizovanú *Slovenskými pohľadmi* v Budmericiach pod názvom *Situácia súčasnej literatúry*, „iniciačnú“ štúdiu Milana Šútovca *Začiatok sedemdesiatych rokov ako literárnohistorický problém*, ktorá bola síce publikovaná až začiatkom roka 1989, ale časom svojho vzniku patrí do roku 1988, rozširujúce sa spektrum literárnych časopisov v tom čase (časopis *Dotyky*), publikovanie niektorých prozaických prác a pod. Druhý dôvod je viac metodologický. Ukazuje sa, a upozorňuje na to aj Milan Šútovec vo svojom príspevku, ktorý je súčasťou tohto špeciálneho čísla, že môže byť problém prijímať politické dátumy ozna-

čujúce historické zlomy akosi automaticky aj za zlomy literárnohistorické. Zdá sa, že produktívnym metodologickým postupom je, či malo by byť, preverenie relevancie politických rokov/udalostí pre potreby periodizácie dejín literatúry. „Samozrejmé“ prijatie práve politických rokov za periodizačné body môže totiž produkovať jednorozmernú a jednosmernú predstavu o literatúre vlečenej a vláčenej politickými dejinami. Viaceré príspevky, ktoré odzneli na medzinárodnej vedeckej konferencii v októbri roku 2008 a ktoré naplňajú obsah tohto čísla nášho časopisu, však ukazujú, že vzťah literatúry a politických dejov, ktoré tvorili dejiny, nebol vôbec jednostranný a jednosmerný. Naopak, dnes je už dobre viditeľné, že oná pozícia „vlečeného“ a „vláčeného“ bola skôr výnimkou. Že literatúra, jej autori a inštitúcie, ktoré si vytvárala, boli aj iniciátormi, aj participantmi v kladnom i zápornom slova zmysle, aj obeťami, aj víťazmi či „víťazmi“...

Konferencia *Otázniky nad osmičkami* síce nemala to „šťastie“ ako jej predchodkyňa z roku 1988, pretože osmičkový rok, v ktorom sa konala, nedisponoval silou uzlového bodu. Jej produktívnosť však signalizujú prítomné príspevky: k otáznikom prikladajú relevantné literárnohistorické otázky.